
Bohuslav Martinů (8. 12. 1890 Polička – 28. 8. 1959 Liestal, Švýcarsko)

Medailonek učitelé

Život českého hudebního skladatele Bohuslava Martinů obsáhl tři různé dějinné epochy: „staré Rakousko“ se svou idylickou kulturou *fin de siècle*, dobu meziválečnou, tj. dobu moderní, a dobu poválečnou, tj. dobu postmoderní. Martinů je spolu s Leošem Janáčkem řazen mezi nejznámější a nejvýznamnější české autory moderní hudby 20. století, přičemž v jeho tvorbě se odráží polystylovost (česká škola Josefa Suka, impresionismus, avantgarda typu Pařížské šestky, stejně jako Igor Stravinskij, civilismus, jazz, surrealismus, neoklasicismus a neofolklorismus).

Bohuslav se narodil v rodině poličského povězného a ševce Ferdinanda Martinů. Byl posledním ze tří dětí. Svá dětská léta tak prožil, díky otcově profesi, ve věžním prostoru chrámu sv. Jakuba v Poličce. Teprve v roce 1902 se rodina přestěhovala do bytu na náměstí. V rodném městě začal Bohuslav chodit do školy a záhy i do hodin hry na housle.

Jeho talent jej dovedl k prvním dětským skladbám a později ke zkouškám na konzervatoř v Praze roku 1906. Odchod z Poličky do Prahy byl první ze čtyř zásadních změn prostředí, v nichž se nově formoval běh jeho života. Jako student hry na housle na konzervatoři procházel obdobím neúspěchů, a to zejména pro přemíru zájmů (hudba, literatura, opera, divadlo). Musel opakovat a neuspěl ani s pokusem vystudovat skladbu na varhanickém oddělení. Jeho studia skončila předčasně (1910) s verdiktem „vyloučen pro nenapravitelnou nedbalost“¹. Studoval však samostatně dál a neustal komponovat. Načas se stal učitelem hudby v Poličce (roku 1912 složil státní zkoušku opravňující k vyučování) a navázal kontakt s Českou filharmonií, kde začal působit jeho nejlepší přítel a spolužák z konzervatoře, houslový virtuos Stanislav Novák.

Po vzniku samostatného československého státu přijala Česká filharmonie Martinů jako hráče v sekci druhých houslí a dala mu příležitost rovněž jako skladateli (kantáta *Česká rapsodie*, 1918). Dalším jeho velkým úspěchem bylo přijetí celovečerního baletu k nastudování na scéně Národního divadla (*Istar*, 1921). Jako bezmála třiatřicetiletý vstoupil znovu na konzervatoř, tentokrát do mistrovské třídy Josefa Suka (1922). Studia po jednom roce opět přerušil, tentokrát aby se stal stipendistou u Alberta Roussela v Paříži (1923). Tehdy nastal druhý velký zvrat v jeho životním běhu.

Pobyt v Paříži se totiž prodloužil téměř na dvě desetiletí. Martinů během této doby zvolna získával uznání doma i za hranicemi stále bohatší tvorbou komponovanou v nejrozmanitějších žánrech. Mladý skladatel se konečně odpoutal od rakousko-německého postromantismu

¹ MIHULE, J. *Martinů: Osud skladatele*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002, s. 39.

a francouzského impresionismu a pod vlivem avantgardy začal pomalu nacházet svůj vlastní styl. Jeho symfonické skladby objevili významní dirigenti (Sergej Kusevickij v USA, Václav Talich v Praze). O nové opery a balety se ucházely domácí scény (*Špalíček* – Národní divadlo Praha a Brno, *Julietta* – Praha), o koncertantní tvorbu projevovali osobní zájem interpreti zvučných jmen (Rudolf Firkušný, Samuel Dushkin; skladby pro svůj Basilejský komorní orchestr si objednal dirigent Paul Sacher). Podobný zájem platil i o jeho tvorbu komorní.

V Paříži roku 1926 našel skladatel svou životní partnerku – Francouzku Charlotte Quennehen. Oddáni byli roku 1931. Charlotte mu byla v životě oporou a vždy věrnou průvodkyní starající se o praktické každodenní záležitosti svého milého, leč poněkud nepraktického manžela. Ona sama pocházela z chudých venkovských poměrů a do Paříže ji přivedlo její povolání. Byla totiž švadlenou. Životní kapitola Bohuslava Martinů spjatá s Paříží trvala od podzimu 1923 do června 1940 a byla přerušována pouze krátkodobými výjezdy, nejčastěji na prázdniny do rodné Poličky a na význačné premiéry do Prahy. Postupné organické zakotvení dokládá i přátelský kruh skladatelů, jimž Francie nebyla rodnou zemí a již se zde v podstatě právě okolo něho soustředili jako tzv. École de Paris (Bohuslav Martinů, Conrad Beck, Marcel Mihalovici, Tibor Harsányi). Neméně významné pro něho bylo i pařížské zázemí českých krajanů-umělců hledajících zde kontakty s velkými mistry a nové podněty ze světového prostředí (Jan Zrzavý, Josef Šíma, Rudolf Kundera a mnoho dalších).

Třetí změnu prostředí si vynutily válečné události. Z obavy před nacistickým pronásledováním uprchli manželé Martinů z Paříže nejprve na jih Francie a dále pak přes Španělsko do Portugalska. Z Lisabonu se přeplavili lodí do Spojených států (1941). Skladatelské postavení zde Bohuslavu Martinů upevnila vedle koncertů a komorní tvorby především řada symfonií, o jejichž premiéry se předem ucházeli světoví dirigenti předních amerických orchestrů.

Martinů od vypuknutí války svou tvorbou citlivě reagoval na vývoj politické situace (v Paříži *Polní mše*, v New Yorku *Památník Lidicím*). Za oceánem vznikaly rovněž intimní miniatury prozrazující lidovými texty i zpracováním inspiraci domovem (pro zpěv a klavír *Písničky na jednu stránku*, *Písničky na dvě stránky*, *Nový Špalíček*). Také zde, podobně jako v Paříži, se jeho pobyt prodloužil proti prvotnímu předpokladu. Podíl na tom měly čtyři okolnosti: tvůrčí závazky, počátek studené války, pedagogické angažmá a úraz s následným dlouhodobým léčením.

Jestliže se Martinů od příchodu do Paříže poměrně intenzivně věnoval vedle kompozice také publicistické činnosti (srov. její souhrn v publikaci *Martinů, B: Domov, hudba a svět*, Praha 1966), pak se od roku 1948 stal na tři roky rovněž profesorem skladby (zejména na univerzitě v Princetonu, New Jersey). Pod jeho vedením vyrostla řada pozoruhodných talentů, mezi nimiž zaslouží být uvedeni z pařížských let Vítězslava Kaprálová, z poválečného období Jan Novák a z amerických žáků například David Diamond nebo Michael Steinberg.

Čtvrtou životní kapitolou se skladateli stala léta 1953–1959, kdy opustil, už jako občan Spojených států, americký kontinent a vrátil se do Evropy, zejména do svých oblíbených míst v Itálii, Francii a ve Švýcarsku. V oné době se opět věnoval opeře (*Mirandolina* na italský text, *Ariadna* na francouzský text, *Řecké pašije* na anglický text). Po roce 1938 už do své rodné vlasti nenašel cestu, nicméně se k ní v občanském přesvědčení nikdy nepřestal hlásit. Řadou skladeb na české předlohy to zřetelně

demonstroval i v padesátých letech: komorní kantáta *Otvírání studánek* a další kompozice na texty Miloslava Bureše².

Vývoj politických poměrů v Evropě vedl k tomu, že hudba i osoba Bohuslava Martinů byly v jeho mateřské zemi delší čas prohlášeny za nežádoucí (zákaz provozování za nacistické okupace a znovu ostré ideologické tažení proti němu v letech 1948–55 s administrativními pokusy o umlčení). Na jeho postojích to však nic nezměnilo. Hlásil se ke generaci, která ještě cele prožívala zakotvení regionální i nacionální jako základnu lidské identity, rys typický pro postoj občana připraveného obětovat život za malý stát, jestliže se ocitl v mocenském či válečném ohrožení.

V sezoně 1956/57 byl povolán na American Academy v Římě, kde působil jako tzv. composer in residence se symbolickým pedagogickým úvazkem. Na následující dva roky přijal nabídku ze Švýcarska, aby se svou ženou natrvalo využil pokojů v budově pro hosty poblíž rezidence manželů Sacherových na Schönenbergu, položeném na vyvýšenině nad obcemi polokantonu Basel-Landschaft. Posledních deset měsíců jeho života bolestně poznamenala nevléčitelná choroba – rakovina žaludku. Zemřel 28. 8. 1959 v kantonální nemocnici v Liestalu. Pohřben byl nedaleko usedlosti, a to ve volné přírodě na okraji lesa, kam kdysi chodíval odpočívat. Odtud bylo balzamované tělo exhumováno a podle přání jeho zesnulé manželky (zemřela 1978) a na základě diplomatických jednání převezeno v létě 1979 do Poličky (k uložení do hrobu vedle ostatků rodiny a manželky došlo 27. srpna).

Důležité **instituce** zabývající se odkazem Bohuslava Martinů:

- Centrum Bohuslava Martinů (CBM, dříve Památník B. Martinů) – archiv, muzeum a knihovna – www.cbmpolicka.cz
- Institut Bohuslava Martinů (IBM) – knihovna a digitální archiv na webu: <http://database.martinu.cz/>

Festivaly:

- Dny Bohuslava Martinů v Praze: http://www.martinu.cz/t_page.php?pid=204 [15. 12. 2014]
- Mezinárodní festival a soutěž Bohuslava Martinů se pravidelně odehrává v Pardubicích: <http://www.ucps.cz> [15. 12. 2014]
- Martinů fest v Poličce: <http://www.policka.org/info/kultura/martinu-fest/> [15. 12. 2014]

Kompletní **katalog** díla Martinů vytvořil Harry Halbreich (Zurich, 1968, a Mainz, 2007) – skladby Martinů jsou v něm očíslovány se signaturou „H.“. Tematický přehled tvorby Martinů podává rovněž

² Miloslav Bureš (1909–1968) byl poličským rodákem. Působil jako básník, učitel a novinář. S Martinů se dostal do intenzivního kontaktu až roku 1955, kdy mu zaslal svoji báseň *O studánce Rubínce*. Burešovým cílem bylo obnovit starodávný zvyk na Vysočině, kdy každoročně na jaře mládež čistila a pečovala o lesní studánky, přirozený zdroj životodárné vody. Skladatel byl do té míry nadšen, že báseň okamžitě zhudebnil a přitom provedl nezbytné změny v textu. Tak vznikla komorní kantáta *Otvírání studánek* (1955), nejpopulárnější dílo Martinů v českém prostředí. V průběhu 50. let následovaly další kantáty: *Legenda z dýmu bramborové nati* a *Mikeš z hor*. Bureš několikrát navštívil Martinů v cizině: poprvé v Římě (1957) a později ve švýcarském Liestalu v roce, kdy Martinů zemřel. Přátelství básníka a skladatele dalo vzniknout knize *Bohuslav Martinů a Vysočina* (M. Bureš, 1960).

Jaroslav Mihule (Praha, 1964 a 2002) nebo Institut Bohuslava Martinů: <http://database.martinu.cz/>.
[15. 12. 2014]

Pomůcky pro práci s PL:

Psací potřeby

Internet, webový prohlížeč pro vyhledávání

Dostupné učebnice HV pro ZŠ/gymnázia, učebnice dějepisu/vlastivědy, slovník cizích slov

Bibliografie:

Prameny:

- *Korespondence Bohuslava Martinů*, Centrum Bohuslava Martinů, Polička
- *Korespondence Bohuslava Martinů*, Institut Bohuslava Martinů, Praha, na webu: www.martinu.cz [15. 12. 2014]

Literatura:

- MARTINŮ, B. a ŠAFRÁNEK, M. (ed.). *Domov, hudba a svět: Deníky, zápisníky, úvahy a články*. 1. vyd. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1966.
- MARTINŮ, B. a POPELKA, I. (ed.). *Dopisy domů: Z korespondence do Poličky*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1996.
- MARTINŮ, Ch. *Můj život s Bohuslavem Martinů*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1978.
- MARTINŮ, Ch. *Můj život s Bohuslavem Martinů*. 2. vyd. Praha: Editio Bärenreiter Praha, 2003. ISBN 80-86385-22-1
- MIHULE, J. *Bohuslav Martinů v obrazech*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1964.
- MIHULE, J. *Martinů: Osud skladatele*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0426-4
- HALBREICH, H. *Bohuslav Martinů: Werkverzeichnis und Biografie*. 2. rev. vyd. Mainz: Schott, 2007. ISBN 978-379-5705-657
- MACEK, P a kol. *Český hudební slovník osob a institucí 2012*. 1. vyd. Praha – Brno: Koniasch Latin Press – Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-87773-01-7. Dostupné na: <http://www.ceskyhudebnislovník.cz> [15. 12. 2014]

Příloha:

MARTINŮ, B. *Memorial to Lidice / Field Mass / Symphony No. 4*. Zvukový nosič CD, Chandos, katalogové č. CHAN9138. Dostupné na: <http://www.naxosmusiclibrary.com> [15. 12. 2014]

[Kopie hudební ukázky, část Nesmím usnout \(*Polní mše*\):](#)

martinu polni mse - straz, vojsko.mp3

Bohuslav Martinů (1890–1959)

© Spolek ČŠBH. Licence CC BY-NC-ND <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>. Projekt byl podpořen Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy v rámci dotačního Programu na podporu vzdělávání v jazycích národnostních menšin a multikulturní výchovy v roce 2014.